

Вілія річка, тече недалечко

Річка Вілія відіграла величезну роль в історії Острога. А от досліджень, праць про себе, можливо, поки не дочекалась. Тож, напевне, і виникає потреба розповісти про неї більш детально.

Отож, річка Вілія. Та, що нас цікавить. Бо річок з такою назвою є декілька. Одна з них – у Литві – дала назву столиці цієї прибалтійської держави. Інша – протікає територією Буковини та Молдови і належить до басейну Дунаю, бо впадає у Прут. Ще одна – на Житомирщині, притока Тетерева. Дехто стверджує, що з такою назвою є навіть місто в Аттиці, Греція. І є два (чи три?) села – одне у Шумському районі сусідньої Тернопільської області, інше ж – Вілія нашої Острожчини, славне тим, що з ним пов'язані імена Миколи Островського та Наталії Ужвій.

Але усе ж наша розповідь – власне про річку. Отож, витікає вона з джерела поблизу села Підлісне, бере початок на східних схилах Кременецьких гір в межах західних територій Шумського району, в околицях села Тетильківці.

Походження назви остаточно не з'ясовано. Є кілька версій. За однією – це литовське слово «хвиля». Інші стверджують, що генеза слова – від індоєвропейського «глибина», «витися, плести», первісне «вода, текучий потік». Це, в свою чергу, спонукає бачити в гідронімі «звивиста, буйна, швидка річка». Проте всі річки із цією основою маленькі й болотисті. Звідси Вілиця — річка, права притока Вілії (басейн Горині). Назва похідна від Вілія, утворена від основи Віл- за допомогою суфікса -иця

Треті – що від «велія» – назви християнського свята. Ще одні – від слов'янського «велья» – велика. (Можливо, що колись вона і була значно більшою). Також деякі краєзнавці беруть за основу слово «Воля», звідси, мовляв, Воля – первісне значення. Але, напевне, ближчими до істини є ті, хто виводять назву від характеру річки – адже вона на всій своїй довжині у 77 км має дуже звивисте русло, не раз його змінювала, тобто – «виляє», «звивається», «хвилюється».

Площа ж водозабірною басейну – 815 кв. км. Похил річки незначний – усього 1 градус на кілометр. За характером течії рівнинна. Швидкість течії річки Вілія під час паводків приблизно рівна 0,81 м/с, а в межень 0,20,3 м/с. Долина коритоподібна, терасована, завширшки від 1,5 до 5 км. Заплава здебільшого заболочена, завширшки до 150 м у верхів'ї та 400-800 м у пониззі. Річище, про яке вже згадували, звивисте, місцями ширина сягає 28 м, зазвичай 3-12 м, глибина – до 1-2 м (а колись була глибша – навіть люди топилися!). Протікає через Кременецький та Шумський райони Тернопільської області, Білогірський та Ізяславський райони Хмельницької області, Острозький район Рівненської області.

По своєму шляху річка приймає праві: Кума, Боложівка, Гнилий Рів (Гнилуха, Рислявка), Устя та ліві: Кутянка, Збитинка (Свитенька) притоки. Сама ж вона – притока річки Горинь. І впадає в неї якраз поблизу Острога. Довгий час саме там, на злитті річок (або, як казали, «на сплянії») був прекрасний пляж, гарне місце відпочинку острожан.

Щодо Горині, то вона, в свою чергу, впадає у Прип'ять, яка несе свої води до Дніпра-Славутича. Цим колись скористались острозькі школярі, які човнами спустилися аж до Києва, про що у 1960-х роках писала навіть «Пионерская правда».

Від витоку річка тече майже в широтному напрямку із заходу на схід з невеликим відхиленням на південний схід. В околицях села Соснівка річка різко змінює свій напрямок течії і далі вона тече з південного заходу на північний схід аж до місця злиття з річкою Горинь. Вона протікає через такі населені пункти як Вілія, Цеценівка, Шумбар, Соснівка, Кордишів, Шумськ, Сураж, знову Вілія, Кутянка, Кунів, Болотківці, Кам'янка, Межиріч.

Має змішаний тип живлення. Основні джерела – атмосферні опади і підземні води. Найвищий рівень води спостерігається навесні (причина – танення снігу), а також на початку літа під час випадання частих дощів. Межень (найнижчий рівень води) – у другій половині літа. Під час паводків у першій половині літа (зумовлені вони частими дощами) р. Вілія в своїй середній і нижній течіях затоплює значні території, через що потерпають сільськогосподарські угіддя, частково населені пункти.

Льодостав починається переважно в кінці грудня. Товщина криги на річці Вілія невелика і сягає всього 5-10 см. Наприкінці лютого (інколи раніше) вона скресає. Але був і незвичний рік, 1946-ий. Коли Вілія 7 березня не звільнилася від криги, а – нарешті замерзла! Тобто, уся зима була досить легкою, а весна почалася з великого холоду.

Води її, луки використовуються для сільського господарства та побутового водопостачання. Збудовані меліоративні системи «Вілія», «Устя» тощо. Колись, раніше, на Вілії були також греблі, невеличкі ставки-водосховища, працювали ГЕС.

Слід зауважити, що річка має частково штучне русло (річище). Тобто, водяний потік формував і формує собі русло частково сам, а частково за допомогою людини. Цим і пояснюється, що річище Вілії (неподалік витоку) і Куми знаходяться значно нижче рівня долини і тому літні паводки не мають таких негативних наслідків як, скажімо, на Рівненщині, де Вілія протікає по природному руслу. Але, слід зауважити, що водойма в останні роки зазнає сильного забруднення. Це відбувається внаслідок забруднення сільськогосподарськими і промисловими підприємствами. Для охорони від забруднення проводяться заходи щодо регулювання стоку, боротьби з ерозією, водозахисне лісонасадження.

Олександр ГЛАДУНЕНКО